

Putin vitsien kohteena

Arto Mustajoki

Venäjä on poliittisten vitsien luvattu maa. Eikä vain poliittisten. Venäläiseen elämänmuotoon vitsit kuuluvat vielä olennaisemmin kuin suomalaiseseen. Yleensä kun maita ja kansoja verrataan, erona ei ole se, että jotkut ilmiöt puuttuisivat jostakin kokonaan, vaan erot ovat niiden frekvensseissä, todennäköisyyksissä. Jos tapaavat venäläisen tuttavaksi, todennäköisyys sille, että hän kertoo ensimmäisten 15 minuutin aikana vitsin, on suurempi kuin jos tapaavat suomalaisen.¹

Aluksi on paikallaan kerrata vitsien kertomiseen liittyvät peruskäsitteet. Ilmari Susiluoto (2000, 24) toteaa venäjän *anekdot*-sanasta, että se ei ole sama kuin vitsi, vaan ”jotakin syvällisempää ja hauskeempaa”. Tässä olen eri mieltä. Venäjän sana *anekdot* vastaa melko tarkkaan suomen sanaa *vitsi*. Niin venäläisten ”anekdoottien” kuin suomalaisten vitsienkin joukossa on meheviä oivalluksia, mutta myös typeriä latteuksia. Suomessa kielessä käytetään kansainvälistä lainasanaa *anekdootti* toisessa merkityksessä: sillä tarkoitetaan yleensä johonkin kuuluisaan henkilöön tai tapahtumaan liittyvää pientä tarinaa, kaskua. Venäjässä tätä vastaa käsite *literaturnyi anekdot* tai *istoriko-biografitsjeski anekdot*.² Kuten Efim Kurganov (1995, 23) toteaa, tällaisen tarinan päätarkoitus ei ole herättää naurua, vaan ”historiallista uteliaisuutta”. Putin on kohteena nimenomaan vitseissä, ei niinkään anekdooteissa – ainakaan vielä.

Miksi vitsejä kerrotaan?

Vitseillä voidaan katsoa olevan viisi funktiota. Ne ovat ensinnäkin osa ”kansallista psykoanalyysia”, joka helpottaa elämää. Toiseksi ne ovat ”psykologinen testi”, jolla mittaillaan kuulijan reaktioita ja niiden takana olevia mielipiteitä ja asenteita. Kolmanneksi vitsit ovat peliä, jossa leikitellään kielellä, ihmisten ja kansojen ominaisuuksilla. Neljänneksi vitsi ei ole parhaimmillaan vain peli, vaan esteettisesti muotoiltu aikalaiskuvaus. Viides hyvän vitsin ominaisuus on raikaus: sen pitää olla tuore henkäys raikasta ilmaa. (Kurganov & Protasova 2000, 202-204.)

Jos tarkastellaan vitsejä kommunikation näkökulmasta, niillä on osittain sama tehtävä kuin uutisten kertomisella: puhuja viestittää, että hän tietää sellaista, mitä muut eivät ehkä vielä tiedä. Kaikissa kulttuureissa jo paljon ennen meidän niin kutsutun informaatioyhteiskuntamme syntyä uusi tieto on ollut haluttu kaupankäynnin ja sosiaalisen arvostuksen väline. Tästä syystä suosittu vitsien aloitusfraasi on sama kuin tuoreissa uutisissa: ”Oletko kuullut uusinta Putin-vitsiä”; vrt. ”Oletko kuullut, että Iranissa on tapahtunut vakava maanjäristys.”

Vitsejä Putinista kerrotaan samasta syystä kuin mitä tahansa muitakin vitsejä. Kansakunnan keulahahmo on sopiva kohde, koska hänet kaikki tuntevat. Hän on samalla tavalla koko kansan omaisuutta kuin Alla Pugatšova. Vitsejä kerrotaan tärkeistä asioista tai ilmiöistä. Tästä syystä naurun kohteeksi ei vain jouduta, vaan myös päästään. Samasta syystä poliitikot tuntevat olevansa syrjäytettyjä elleivät he pääse mukaan hahmoihin, joita parodioidaan Itsevaltiaat-

tyyppisissä hupiohjelmissä. Vaatimus vitsien kohteen merkittävydestä näkyy myös yhdessä niiden arkkityypissä, jossa kerrotaan kolmesta kansallisuudesta. Niissä esiintyy yleensä vain kyseisen kansan kannalta tärkeitä kansallisuuksia eli naapurikansoja tai ”suuria” kansoja, kuten saksalaisia, ranskalaisia, englantilaisia tai amerikkalaisia.³

Usein korostetaan, että vitsien kertominen Venäjällä ja erityisesti Neuvostoliitossa on ollut keino purkaa tyytymättömyyttä vallitsevia oloja kohtaan. Yhtenä esimerkkinä tästä annetaan *Radio Jerevan* -vitsit, jotka Venäjällä kulkevat yleensä nimellä *Armenian radio* (vrt. Šturman & Tiktin 1992, 14-15; Šmeljova & Šmeljov 2002, 97-108). Kieltämättä vitseillä oli neuvostoaikana suuri merkitys henkisenä tuuletusikkunana. Mutta samalla tietyistä vitsien lajeista syntyi genrejä, joita viljeltiin niiden itsensä vuoksi. Niiden keksimisestä ja kertomisesta tuli yhteinen hupi ja harrastus. Niissä toteutuivat yhtä aikaa kaikki edellämainitut vitsien funktiot.

”Uusi Venäjä” sekavine kehityskaarineen ja epäselvine tulevaisuudenkuvineen ei tarjoa poliittisille vitseille sellaista yhtenäistä kohdetta kuin mitä oli neuvostovalta. Niinpä vitsien kohteina ovat enemmänkin yksittäiset kansalliset tragediat ja tärkeiden henkilöiden ominaisuudet tai toilailut. Kun Venäjää kohtasi kaksi laajaa kansainvälistä huomiota saanutta onnettomuutta lyhyen ajan sisällä – sukellusvene Kurskin uppoaminen ja televisiotorni Ostankinon palo, syntyi välittömästi leegio asiaan liittyviä vitsejä.⁴ Venäläisen vitsitradition merkityksen ymmärtämisessä auttaa vertailu tilanteeseen Suomessa. Meillä vastaavanlainen kansakunnan kipeisiin tapahtumiin kohdistuva hirtehisuumori on vähemmän tavallista. Toki joskus tällaista tapahtuu meilläkin. Lahden MM-kisojen dopingskandaalista muodostui uskomattoman rankka kansallisen häpeän kohde. Tuolloin syntyi laaja joukko hemohes-vitsejä, jotka levisivät nopeasti Internetin välityksellä kaikkien huulille. Vastaavaa toista yhtäkkistä vitsitulvaa en Suomesta muista.

Venäjällä on luonnollisesti pysyvä traditio kertoa muitakin kuin poliittisia vitsejä: anpeista, perhe-elämästä, eri kansallisuuksista ja ammateista (erityisesti miliiseistä), sairaalasta, huonoista tavoista, seksistä tai sen puutteesta.⁵ Herkullisimman kohteen ovat muodostaneet 1990-luvulla *novyje russkije*, uusriikkaat venäläiset, joita koskevissa vitseissä yhdistyy sekä hölmöläis- että blondivitsien perinne. Tällä hetkellä *novyje russkije* -teema on jo kaluttu melkein kuiviin.⁶ Erilaisia venäläisten vitsien lajeja on esitelty muun muassa teoksissa *Russkaja ruletka* (2000) ja *Työ tyhmästä pitää* (Susiluoto 2000).⁷

Putin kestopitsien roolihahmona

Osassa vitsejä Putin esiintyy ilman omaa henkilökohtaista rooliaan pelkäänsä Venäjän presidenttinä. Tämän vitsityypin klassikoihin kuuluu seuraava, joka oli hyvin suosittu Neuvostoliitossa 1970-1980 -luvuilla:

(1) USAn, Ranskan ja Venäjän presidentit kääntyvät Jumalan puoleen.

USAn presidentti kysyy Jumalalta: – Milloin kansani tulee onnelliseksi?

Jumala vastaa: – 20 vuoden kuluttua.

Presidentti purskahtaa itkuun ja sanoo: – Vahinko, en elä niin kauan!

Ranskan presidentti kysyy Jumalalta: – Milloin kansani tulee onnelliseksi?

Jumala vastaa: – 30 vuoden kuluttua.

Presidentti purskahtaa itkuun ja sanoo: – Vahinko, en elä niin kauan!

Venäjän presidentti kysyy Jumalalta: – Milloin kansani tulee onnelliseksi?

Tällöin Jumala katsoo Venäjän presidenttiä, purskahtaa itkuun ja sanoo: – Vahinko, en elä niin kauan!

Kyseinen vitsi on venäjäksi napakampi kuin suomeksi, koska lause ”en elä niin kauan” voidaan sanoa hyvin lyhyesti: *ne doživu*. Koska vitsin tuntevat lähes kaikki venäläiset, sen kerto-

minen vaatii uusia variaatioita, kuten tässä:⁸

(2) Putin on Jumalan luona ja kysyy: – Milloin kaikki kansalaisemme tulevat rikkaiksi?

Jumala vastaa hieman empien: – No, ehkä sadan vuoden kuluttua.

Putin kysyy edelleen: – Entä koska meillä lopetetaan varastelu?

Jumala vastaa: – Voi rähmä, en elä niin kauan!

Seuraava vitsikin voisi olla kenestä tahansa Venäjän/Neuvostoliiton johtajasta:

(3) Putin päätti tutustua maan parhaimpaan vitsienkertojaan ja kutsui hänet Kremliin. Tämä katselee ympärilleen ja sanoo ihaillen:

– Onpa täällä komeaa!

Siihen Putin toteaa ylpeänä: – Pian tällaista on jokaisessa venäläisessä kodissa.

Vitsiniekka vastaa: – Meillä on kaksi vaihtoehtoa: joko te kerrotte vitsejä tai minä.

Vaikka seuraava vitsi perustuu Putinin nimen käyttöön, se ilmentää vitsiperintöä, jossa Kiina nähdään pelottavana naapurina. Sinänsä harvinaisen Putinin nimi (Venäjällä on vain pari tuhatta Putinia) herättää muitakin vitseihin sopivia assosiaatioita: *put* 'matka', *putina* 'pyyntikausi', *pautina* 'hämähäkinverkko'.

(4) 1904 maata hallitsee munkki Rasputin

2004 maata hallitsee tsaari Putin

2104 maata hallitsee kiinalainen In.

Seuraava vitsi on sikäli mielenkiintoinen, että suurista taloudellisista muutoksista huolimatta se toimi sekä neuvostoaikana että nyt:

(5) Putin ja Bush keskustelevat siitä, miten heidän kansansa elävät. Putin kysyy:

– Mikä teillä on pienin summa millä tulee toimeen?

– 1000 dollaria.

– Entä keskipalkka?

– 2000 dollaria.

– Mihin ihmiset pistävät loput rahansa?

– En tiedä.

Bush kysyy puolestaan Putinilta:

– Entä mikä teillä on pienin summa millä tulee toimeen?

– 1000 ruplaa.

– Entä keskipalkka?

– 500 ruplaa.

– Mistä ihmeestä ihmiset hankkivat loput rahoista?

Kun Putin ilmestyi parrasvaloihin tyhjästä, ensimmäisissä häntä koskeissa vitseissä häneen yritettiin soveltaa juopuneena toilailevan Jeltsinin roolia. Nämä jutut eivät kuitenkaan kauaa kyenneet naurattamaan, kun selvisi että Putin ei juo (Bykov 2005).

Entä Putin Vovotškana? Vovotškahan on legendaarinen venäläisten vitsien sankari, nokkela ja näsäviisas pikku veitikka, jonkinlainen *Pikku-Kalle*, joka kyselee ja vastailee ovelasti ja taitavasti. Kun Vovotška-vitsit syntyivät neuvostoaikana, osaa niistä alettiin liittää tunnettuun ihmelapseen, Volodja (Vova) Uljanoviin. Neuvostoliitossa lapset ja heidän vanhempansa saivat lukea tarinoita ihmeellisestä lapsesta, josta sitten tuli kaikkien rakastama johtaja.⁹ Vovotška-vitsit toivat sopivaa vastapainoa tähän yksipuoliseen kuvaan. Vovotška keskustelee yleensä opettajansa Marija Ivanovnan (Marivanna) tai isänsä kanssa. Useilla vitsisivustoilla kerrotaan Putinin päässeen presidentiksi ennen kaikkea siksi että hän muistuttaa sekä Vovotškaa että toista venäläisten vitsien sankaria Štirliksiä, elokuvista tuttua legendaarista vakoojaa. BBC:n Moskovan kirjeenvaihtaja Anna Kotšarova toteaa Jelena Šmeljovaa siteeraten, että tämän päivän vitseissä Vovotška liitetään aina Putiniin.¹⁰ Tällainen tulokinta on kuitenkin liioittelua. Nettisivustot ovat tulvillaan Vovotška-vitsejä, joilla ei ole mitään tekemistä Putinin kanssa, kuten esimerkit (6-8) osoittavat:

(6) – Vova, sano viisi esinettä, joissa on maitoa.

– Voi, juusto, jäätelö ja... ja kaksi lehmää.

(7) – Toivon kovasti, Vovotška, että en näe sinun lunttaavan huomisessa kokeessa.

– Sitä minäkin toivon.

(8) Perhe istuu ruokapöydän ääressä. Äiti sanoo pojalleen:

– Vovotška, anna luu isälle, ethän sinä ole koira.

Vovotškan kytkemiseen Putiniin on kuitenkin myös perustelunsa. Nimensä puolesta ja muutenkin Putinia on usein rinnastettu Leniniin. Näin myös Vovotškan rooli sopii hänelle hyvin:

(9) – Vovotška, miksi haluat tulla isona?

– Presidentiksi, Marija Ivanovna.

– Vovotška, mutta sitä varten täytyy opiskella!

– Marija Ivanovna, tarkoitukseni ei ole vaivata aivojani. Ilmoittauduin eilen judokurssille.¹¹

Putinin omat roolit

Olenaisemman kerrostuman Putin-vitseistä muodostavat hänen oman persoonansa ja tekemisiensä pohjalta syntyneet vitset. Niiden tarkastelu on paikallaan aloittaa ilmauksesta, jonka Venäjällä tuntevat nykyään kaikki, mutta jonka viestinnällistä merkitystä on vaikea ymmärtää tuntematta venäläisen kulttuurin peruselementtejä. Vuonna 1999 kun Putin oli vielä pääministeri, hän käytti eräässä lehtihaastattelussa ilmausta *mošit' v sortire terroristov* (ks. esim. Mustajoki, Vepreva 2006)¹². Ilmauksen tekee kiinnostavaksi ei vain sen merkitys ”listiä terroristit vessassa” (oikeastaan vaatimuksena: ”terroristit täytyy listiä (vaikkapa) vessassa”), vaan myös sen tyylilaji. Lausahduksen sisältö herättää jo itsessään huomiota, kun muistetaan että kyseessä on pääministeri. Todelliseksi poikkeukseksi venäläisestä poliittisesta diskurssista sen tekee kuitenkin sananvalinta: verbin *mošit* peruserkitys on ”kastella”, mutta merkityksessä ”kolkata”, ”listiä” sitä käytetään lähinnä rikollislangissa. Kyseisestä fraasista on tullut tietynlainen Putinin tavaramerkki. Se esiintyy myös vitseiden aiheena:

(10) Jeltsin ojentaa Putinille juhlavissa puitteissa Kremlissä pienen matkalaukun, jonka sisällä oli ydinaseen laukaisunappi. Puolen tunnin kuluttua Putin tulee takaisin Jeltsinin luo ja huutaa pettyneenä:

– Boris Nikolajevitš, eihän tämä toimi! Teidät täytyy listiä vessassa.

(11) Kremlissä pidetyn tapaamisen aikana Putin teki Sorokinalle¹³ selväksi, että Venäjällä on myös naisten vessoja.

Pelottavan miehen maine on muutenkin Putin-vitseiden keskeinen teema. Jos venäläistä pyytää kertomaan Putin-vitsin, useimmat muistavat jonkin vitsin (12) variaatioista. Vitsin pelkistetty sanoma on: Putinia eivät pelkää vain ihmiset. Presidentin kovuutta kuvataan myös kytköksillä OMONin erikoisjoukkoihin (13-14).

(12) Putin avaa jääkaapin oven ja näkee kuinka lihahyytelö alkaa täristä. Putin rauhoittaa sitä hymyillen: – Älä pelkää! Tulin ottamaan ketsupin.¹⁴

(13) – Vladimir Vladimirovitš, kaivostyöläiset ovat alkaneet lakkoilla.

– Maksakaa niille mitä ne pyytävät.

– Opettajat ovat alkaneet lakkoilla.

– Maksakaa niille mitä ne pyytävät.

– Maanviljelijät ovat alkaneet lakkoilla.

– Maksakaa niille mitä ne pyytävät.

– Kaivostyöläiset, opettajat ja maanviljelijät ovat alkaneet lakkoilla.

– Maksakaa OMONin miehille mitä ne pyytävät.

(14) Venäjän radio kysyy Radio Jerevanilta:

– Miksi meidän OMON oli naamioituneena kun se valtasi NTV:n.¹⁵

Radio Jerevan vastaa: – Koska teidän presidenttinne haluaa tehdä kaiken itse.

Kun Putin tuli valtaan, tiedotusvälineet loivat hänestä kuvan voimakkaana ja määrätietoisena presidenttinä, joka uskaltaa vastustaa kansan

vihaamaa taloudellista eliittiä, oligarkiaa. Taisteluun raharuhtinaita vastaan liittyy paljon vitsejä. Esimerkissä (15) leikitellään ensinnäkin sanan *sidet* (istua) kahdella merkityksellä; erityisesti muodossa *posidet* sillä viitataan kaltereiden takana istumiseen. Toinen tulkinta tulee venäläisten tavasta ”istahtaa ennen matkalle lähtöä”.

(15) Viimeinen oligarkki on Putinin luona:

- Vladimir Vladimirovitš, olen jo palauttanut tehtaani valtiolle, huvilani lahjoitin lastentarhalle, olen maksanut omat ja sukulaiseni verot. Pyydän saada lupaa matkustaa ulkomaille.
- Miten olisi vanhan venäläisen tavan kanssa
- istua hetki ennen matkaa.

Samaa teemaa käsittelee pitkä tšuktši-vitsi (tšuktši on vitsien arkkihahmoja, maalaistollo joka ihmettelee suuren maailman menoa).¹⁶ Vitsissä Putin metsästää villisikoja. Tšuktši järjestää viimeisen päälle hienot metsästysolosuhteet. Hän jopa kiinnittää kolmeen villisikaan Gusinkin, Berezovskin ja Abramovitšin kuvat. Kun kaksi ensimmäistä niistä tulee paikalle, Putin ampuu ne taitavasti ja saa kehut tšuktšilta. Kun Abramovitšin kuvalla varustettu tulee paikalle, Putin ei ammukaan vaan ottaa taskustaan tamentenhoja ja heittää ne eläimelle. Tähän tšuktši: – Putin fiksu. Putin ei ammu nuorta eläintä. Putin kasvattaa siitä ensin lihavamman.

Venäjän kansa ei ole tottunut luottamaan reformien onnistumiseen. Sen vuoksi se mielellään hokee Tšernomyrdinin lipsauttamaa lausahdusta *hoteli kak lutšše no polutšilos kak vseгда* ”haluttiin parempaa, mutta taas kävi niin kuin aina käy”. Tällaista epäluuloa heijastavat seuraava vitsi, joka jatkaa osittain neuvostovitsien itseironista perinnettä:

(16) Putinin uudistusohjelma:

1. Ihmiset tehdään rikkaiksi ja onnellisiksi.

Liite 1: Lista ihmisistä.

Neuvostovitsien karskia tapaa ruotia oman maan edesottamuksia jatkavat myös erilaisiin tapahtumiin liittyvät vitsit, joissa venäläisten oma

toiminta asetetaan kyseenalaiseksi. Tässä pari vitsiä syyskuun 11. terrori-iskun tiimoilta¹⁷:

(17) Syyskuun 11. päivän aamu, kello on 8.30.

Puhelin soi Valkoisessa talossa:

Putin: – Presidentti Bush, sallikaa minun esittää vilpittömät surunvalitteluni valtavan kansallisen tragedian johdosta.

Bush: – Anteeksi, Vladimir Vladimirovitš, mistä te puhutte?

Putin: – Hitto soikoon, en muistanut aikaeroa.

(18) Putin soittaa Bushille ja esittää valittelunsa terrorihökkäyksen johdosta ja jatkaa: – Jos teiltä tuhoutui Pentagonista tärkeitä asiakirjoja, ilmoitakaa vaan meille, lähetämme teille välittömästi kopiot.

Yksi Putinin tuntomerkeistä on koira. Tästä saadaan sähköpostiosoitteelle putin@putin.ru uusi lukutapa: *Putin, sobaka, Putin.ru*. Lohkaisun taustalla on at-merkin @ lukutapa, joka venäjäksi luetaan puhekielessä *sobatska* (pikku koira; vrt. suomen miukumauku). Koska Putinista on saatavissa vain vähän aineksia vitseihin, myös koira kelpaa. Vitsin monikerroksisuus syntyy sanan *sobaka* puhekielisestä käytöstä lievänä kirosanana ”hitto(lainen)”.

Pietarilainen alkuperä on keskeinen Putiniin liitettävä attribuutti. Tämä aihepiiri ei ole luonnollisestikaan jäänyt vitsinikkareilta huomaamatta:

(19) Presidentti kokosi koko maan parhaat aivot neuvonpitoon. Pietarista tulleet junat ja lentokoneet olivat jostain syystä täynnä.

Putinin kielitaito on yksi vitsien teema, tai pikemminkin englannin kielen taidon puute (saksaan hän osaa hyvin). Monet näistä vitseistä ovat pitkiä ja tylsiä.

Miksi Putin-vitsejä ei kerrota?

Edellä on yritetty piirtää kuvaa vitsien Putinista. Lähteenä on käytetty Internetiä ja erilaisia vitsi-

kirjasia, siis kirjallista materiaalia. Sitä on tarjolla runsain mitoin. Tästä huolimatta voidaan kysyä, miksi Putin-vitsejä ei kerrota? Jos venäläistä pyytää kertomaan Putin-vitsin, hän mietiskelee vaivautuneena ja toteaa lopuksi: ”En muista kuin yhden ja sekin on jo aika vanha”. Sitten seuraa todennäköisesti jokin versio edellä kuvatusta jääkaappivitsistä. Ottaen huomioon venäläisen vitsiperinteen ja Putinin aseman voidaan täydellä syyllä ihmetellä Putin-vitsien vähyyttä.¹⁸ Selitykseksi voidaan tarjota erityisesti kahta asiaa: Internetiä ja Putinia itseään.

On ilmeistä, että Internet on muuttamassa ja jo muuttanut vitsien kertomisen luonnetta. Ennen Internet-aikakautta vitsit kulkivat suullisena perintönä ihmisten tavatessa toisiaan – samalla tavalla kuin muukin informaatio, jota ei lehdistä voinut lukea. Vaikka suusta suuhun -viestintä on näennäisesti hidasta, neuvostoajana tämä viestintäkanava ylsi hämmästyttäviin nopeuksiin. Internet on kuitenkin muuttanut tilanteen täysin. Suuret massat voi tavoittaa ainakin teoriassa hyvinkin nopeasti. Vahva venäläinen vitsienkertomistraditio näkyy vitsiportaalien ja niiden sisältämien materiaalien määrässä. Internetistä luettu vitsi ei ole enää samalla tavalla tuore kerrottavaksi kuin joltakulta hyvässä seurassa kuultu vitsi.

Internetissä leviävät myös perinteisen rekilaulukulttuurin (*tšastuški*) uusimmat tuotteet. Putin saa tästäkin folkloren lajista omansa (käännökset yrittävät tuoda sisällön jotenkin esiin; niistä puuttuu kuitenkin alkuperäistekstin tuoreus ja nasevuus):

(20) Turhaan olet ruvennut

Haaveilemaan Vapauden patsaasta.

Niin kauan kuin meillä on Putinin Vova remmissä

Vapaudesta on turha uneksia

(21) Presidentti on meillä kaikkien veli ja ystävä

Viisas, komea, rehellinen ja hyväsydäminen

Mitä nyt vähän Husseinin tapainen

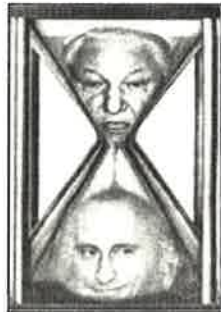
Ja pikkuisen Pinochetiakin hänessä

Oleellinen uusi elementti internetissä on kuvallisen elementin käyttömahdollisuus.

Yksi sen muoto on *prikol*, kuvallinen tai sanallinen letkautus, venkaus, oivallus. Eri internet-osoitteista löytyy sadoittain taidokkaasti retusoituja kuvia, joihin on sijoitettu Putinin hahmo.¹⁹ Osaan niistä liittyy vakavaa yhteiskunnallista satiiria, osa on pelkästään nerokkaita kuvallisia oivalluksia. Alla pari esimerkkiä. Toisessa Äiti-Venäjä kysyy ”Minä vai hän”, toisessa on sympaattisempi sävy: Putinista – dimnutiivimuodossa Volodka – on tehty suosittu *Aljonka*-suklaan hahmo.

Karikatyrit ovat toinen suosittu huumorin väline. Putin on niissäkin edustettuna hyvin. Pari esimerkkiä:

Putin on luonnollisesti itsekkin tietoinen Internetin mahdollisuuksista. Taidokkaasti on toteutettu esimerkiksi koululaisille suunnattu sivusto <http://www.uznay-prezidenta.ru/>. Siinä Putin vastaa lasten tekemiin kysymyksiin, jotka koskevat niin presidentin valtaoikeuksia kuin häntä itseäänkin. Niistä syntyvä kuva on modernilla tavalla rosainen: nuori Putin myöhästeli joskus koulusta, ei saanut pelkästään erinomaisia

arvosanoja, ei aluksi harrastanut mitään erityistä. Sivustolta voimme myös lukea, että presidentin valitseminen kolmannelle toimikaudelle olisi perustuslain vastaista.

Internet on siis muuttanut folkloren muotoja ja Putin-vitsien vähyys arkipäivän dialogeissa voidaan osittain selittää tällä. Toinen yhtä hyvä selitys on Putin itse. Putinin on venäläisille(kin) edelleenkin mysteeri, josta kukaan ei saa oikein otetta, siksi jokaisella on oma Putininsa, kuten sanoo Sergei Dorenko (2005), yksi lukuisten Putin-romaanien kirjoittajista. Analysoidessaan Putinia käsitteleviä kirjoja Maksim Krongauz (2005) tulee johtopäätökseen: kirjojen suuri määrä ja vähän uutta tarjoava sisältö kertoo kohteen tavoittamattomuudesta. Analyysejä²⁰ ja romaaneja²¹ voidaan kirjoittaa aina uudestaan ja uudestaan, koska mitään olennaista uutta ei kuitenkaan tule esille. Tällainen kirjallisuus menee kuin kuumille kiville (vrt. Lakut 2005). Värikkäästä Jeltsinistä oli paljon vähemmän vastaavaa kirjallisuutta.

Krongauz tiivistää Putinin erityisyyden paradoksiksi: henkilö josta on tullut todellinen aikamme sankari, on edelleenkin ”ihminen vailla ominaisuuksia” (*tšelovek bez svoistv*).²² Edelleenkin hoetaan samaa kysymystä kuin Putinin noustessa valtaan: Who is Mr. Putin? Krongauz löytää kuitenkin Putinista yhden ominaisuuden, joka samalla selittää sen, että muita ominaisuuksia ei tule näkyville. Hänen mukaansa Putinilla on erikoislaatuinen kyky siirtää huomio ihmisiin jotka ovat hänen seurassaan.

Viitteet

- 1 Aleksei Šmeljov kiinnittää Vita Matšin artikkelissa (2006, 49) huomiota vitsien kertomisen hyväksyttävyyteen eri maissa, Hän toteaa, että Putin kertoili alkuaikoina vitsejä vierailuillaan ulkomailla ja sai aikaan hämmennystä, koska Euroopassa vitsit ovat ”melko vulgaari genre, niiden kertomista pidetään melkein virheenä”.
- 2 Sunnilleen samanlaiseen tulkintaan päätyy Krikman (2004, 41) pohtiessaan sanapareja istoritšeski anekdot ~ anekdot, anecdot ~ joke, die Anekdotie ~ der Witz, anekdootti ~ vitsi.

He saavat mahdollisuuden loistaa ja näkyä, mutta Putin ei ole suinkaan sivustakatsojan roolissa, vaan tietyn jännitteen avulla säätelee sitä, mitä toinen puhuu.

Lopuksi voidaan vielä verrata tämän päivän Venäjää ja Yhdysvaltoja presidenttivitsien näkökulmasta. Ylipäätänsä Venäjä alkaa muistuttaa Yhdysvaltoja siinä, että presidenttejä ei arvosteta korkealle maan oman älymystön tai ulkomaailman silmin, mutta kansa valitsee heidät toiselle kaudelle paljolti sen vuoksi että valtamedia on heidän käsissään. Kummassakin maassa sallitaan rohkeittenkin maan johtoon kohdistuvien vitsien kertominen ja julkaiseminen Internetissä tai lehdissä. Sekä Yhdysvaltojen että Venäjän politiikalla on omat sisäiset vastarannankiiskensä ja totuudentorvensa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että niin heidänkin kritiikkinsä kuin vitsit ja muu huumori vain vahvistavat vankkureiden menoa. Jos presidenttejä verrataan vitsimittarilla, Bush on selvästi edellä niin määrässä kuin mehevyydessäkin. Poliitiikan ja talouden tutkijat voisivat kehittää tästä presidenttivitsi-indikaattorin, jonka avulla voitaisiin päätellä a) maassa vallitsevan demokratian määrä, b) kansan kyky valita presidentti, c) kansakunnan kyky selvittää eteenpäin presidentistä huolimatta, d) talouden kasvukäyrät. Johtajia ei ylipäätänsäkään pitäisi verrata johonkin ideaaliolentoon jota ei ole olemassa, vaan muihin vaihtoehtoihin joita on tarjolla. Näin ajateltuna Putinin valinta presidentiksi herättää vähemmän ihmetystä kuin Bushin valinta.²³

- 3 Toki poliitikko voi lisätä ”suosiotaan” vitsien kohteena omalla persoonallisella käyttäytymisellään, josta Suomesta oli hyvänä esimerkkinä Ahti Karjalainen. Venäjällä tällainen oli Jeltsin. Nyky-Venäjän värikkäimmistä poliittisista hahmoista Žirinovskista ei ole juurikaan vitsejä, mutta hän itse päästää suustaan tuon tuostakin erilaisia lausahduksia, joita kansa mielellään kauhistellen toistelee.
- 4 Dmitri Bykov (2005) pitää kyseistä tapahtumasarjaa 30.8. 2000 alkuna poliittisten vitsien paluulle.

- 5 Vita Matšin (2006, 49) tulkinnan mukaan suosituimpia vitsien aiheita ovat työmatkalta palaava aviomies ja liikennepoliisi (*gaišnik*). Hän tottaa myös, että vitseissä aviovaimo ei koskaan palaa työmatkalta, vaan kylpylästä. A.F. Belousov (2003, 582) mainitsee hullut yhtenä perinteisenä vitsien kohteena – ja kertoo joukon todella meheviä esimerkkejä. Hänen mukaansa muun muassa Leo Tolstoi kertoi lapsilleen tällaisia vitsejä.
- 6 *Novyje ruskije* -vitsien historiaa ja ideologiaa käsittelee muun muassa Belousov (2003, 589–592; ks. myös Mihailova 1999). Viime aikoina Venäjälle ovat rantautuneet myös blondivitsit, mutta ne ovat venäläisellä kuulijalle vielä outo teema. Tämän vuoksi kertojan on ensin selitettävä, että blondeja pidetään tyhminä.
- 7 Venäläisiä vitsejä on käsitelty lukuisissa tieteellisissä tai puolittieteellisissä kirjoituksissa. Yksin Belousovin (2003) artikkelissa on viitisenkymmentä alaan liittyvää lähdetä. Kun määrään lisätään kirjoissa (Šmeljova & Šmeljov 2002) ja (Krikmann 2004) mainitut, saadaan vielä parikymmentä lisää.
- 8 Kyseinen vitsi on levinnyt myös länteen (näin voidaan sanoa, jos oletetaan että se on alun perin venäläinen). Joulukuussa 2005 Tampereella pidetyn pohjoismaisen konferenssin *Intercultural communication* plenaariesitelmöitsijä professori Yudhishthir Raj Isar hauskuutti yleisöään samalla vitsillä. Venäjän presidentin tilalla vain oli Kofi Annan, joka kysyi Jumalalta koska YK:n köyhyysohjelma toteutuu.
- 9 Todellisuudessa moniin Leninistä kertoviin M. Zoštšenkon kirjoittamiin kertomuksiin sisältyy piiloviestejä, joita eivät kaikki kuitenkaan havainneet.
- 10 Kyseisen BBC:n sivuston osoite on: http://news8.thdo.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_3547000/3547241.stm
- 11 Vitsin alkuperäisessä venäjänkielisessä versiossa esiintyy usein myös ”kolkata terroristit vessassa” -tematiikka.
- 12 Jos *motšit v sortire* on Putiniin liitettävä sitaatti, niin häneen liitettävä esine on yhtä itsestään selvästi kimono (judoasu) (vrt. Bykov 2005).
- 13 Svetlana Sorokina on kriittisistä näkemyksistään tunnettu televisiotoimittaja.
- 14 Alkuperäisessä venäjänkielisessä vitsissä loppu kuuluu yksikertaisesti *Ja – za ketšupom*, mikä voidaan kääntää esimerkiksi ’Tarvitsen ketšuppia’. Venäläisten mielessä ilmaus kuitenkin assosioituu lauseeseen *Ja prišol zabrat vas v tjurmu* ’Tulin viemään teidät vankilaan’.
- 15 Kuten tunnettua, NTV edusti Putinin oppositiota.
- 16 Kun Tšukotkan kuvernööriksi tuli Roman Abramovič, tšuktsi-vitsien määrä kasvoi, tosin niihin liimittyi samalla muita motiiveja, kuten seuraavassa (Matšin 2006, 49): – Mistä haluaisitte kuulla vitsin: tšuktsista, juutalaisista vai jalkapallosta. – Älä viivyttele, kerro jo se vitsi Abramovičista.
- 17 Vitseillä saatetaan viitata myös Putinin intoon esittää surunvalittelu terrori-iskun jälkeen. Tapahtumahan antoi lisäpontta Venäjän terrorinvastaiselle taistelulle.
- 18 Kuvaavaa on, että käsitellessään tämän päivän vitsejä (*sovremennyi anekdot*) Belousov (2003) ei mainitse ollenkaan Putin-vitsejä.
- 19 Ehkä kattavin niistä on <http://www.vladimirvladimirovich.com/photojoke.php?offset=408>
- 20 Krongauz käy artikkelissaan (2006) perusteellisesti läpi seuraavien analyysien Putin-kuvaa: *Skazki pro našego prezidenta*, Bykovin *Kak Putin stal prezidentom: novyje skazki*, M. Kononekon (Mr. Parker) *Vladimir Vladimirovič*TM (www.vladimir.vladimirovich.ru), *Ja Putina videl*, *Menja Putin videl* sekä *Uvidet Putina i umeret: dokumantalnyje istorii*.
- 21 Krongauz mainitsee seuraavat romaanit: Ju. Durovin *Menšeje zlo*, V. Solovjovin *Jevangelije ot Solovjova: pervaja kniga*, Je. Tregubovan *Baiki kremljovskogo diggera*, A. Prohonovin *Gospodin Geksogen* ja A. Malginin *Sovetnik prezidenta*.
- 22 Ilmaus tulee luonnollisesti Robert Musilin romaanista, joka on suomennettu nimellä *Mies vailla ominaisuuksia*.
- 23 Kiitän Ekaterina Protasovaa ja nimetöntä lausunnonantajaa saamistani kommentteista.

Lähteet

- Belousov, A.F. (2003), *Sovremennyi anekdot*. – *Sovremennyi gorodskoi folklor*. Moskva: Rossijski gosudarstvennyi gumanitarnyi universitet, Institut vyssih gumanitarnyh issledovanii, 581-598.
- Bykov, D. (2005), *Vozvraštšeniye anekdota*. – *Ogonjok* 11.
- Krikmann, Arvo (toim.) (2004), *Internet humour about Stalin / Internet-ankdoty o Staline / Netinalju Stalinist*. Tartto: Estonian Literary Museum, The Centre of Cultural History and Folkloristics in Estonia.
- Dorenko, Sergei (2005), *Otvety* (haastattelu). – *Afiša* 14.
- Krongauz, Maksim (2005), *Na fone Putina...* – *Novyi Mir* 11.
- Kurganov, Efim (1995), *Literaturnyi anekdot Puškinkoi epohi*. Helsinki: Slavistiikan ja baltologian laitos.
- Kurganov, Efim & Protassova, Ekaterina (2000), *Mistä vitseissä on kysymys*. – *Russkaja ruletka* 2000, 196–201.
- Lakut, Jevgenija (2005), *Slovo o prezidente*. – *Bolšoi Gorod* 3.
- Matš, Vita (2006), *Priježžajet muž iz komandirovki...* (*Vokrug smeħa*). – *Itogi* 9.1.
- Mustajoki, A. & Vepreva, I. (2006), *Kakoe ono, modnoe slovo: k voprosu o parametroh jazykovoi mody*. – *Russki jazyk za rubežom* (painossa).
- Mihailova, E.P. (1999), *Russki smeħ. Anekdoty pro novyh, staryh i superstaryh russkih*. Moskova: Labirint-K.
- Russkaja ruletka – venäläisiä vitsejä suomeksi ja venäjäksi* (2000), päätoim. Arto Mustajoki. Helsinki: Slavistiikan ja baltologian laitos.
- Šmeljova, Je.Ja. & Šmeljov, A.D. (2002), *Russkij anekdot: tekst i retševoi žanr*. Moskva: Jazyki slavjanskoi kultury.
- Šturman, Dora & Tiktin, Sergei (1992), *Sovetski Sojuz v zerkale političeskogo anekdota*. Moskva: Gorizont.
- Susiluoto, Ilmari (2000), *Työ tyhmästä pitää: venäläisen huumorin aakkoset*. Helsinki: Ajatus.